

Америкийн нэгдсэн улсын цагдаагийн хүч хэрэглэлтийг судалсан нь

Батсайханы Батжав

ХСИС–ийн Ерөнхий эрдмийн сургуулийн,
Албаны бэлтгэлийн тэнхимийн эрхлэгч,
цагдаагийн дэд хурандаа, докторант

Аль ч улс орны хувьд дотоод аюулгүй байдлыг ханган, нийгмийн амгалан тайван, аюулгүй байдлыг сахин хамгаалахад цагдаагийн байгууллага нь тэргүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд манай улсын хувьд ч аливаа халдлага эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, нийгмийн дэг журмыг сахиулахад цагдаагийн байгууллагын үүрэг оролцоо өсөхийн хирээр үйл ажиллагааных нь орчны эрсдэл өсөн нэмэгдэж, алба хаагчдад тавигдах болзол, шаардлага ч өндөр болж байна. Төрөөс цагдаагийн байгууллагынүйл ажиллагааг шинэчлэн өөрчлөхөд ихээхэн анхаарч эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд цагдаагийн албаны хуулийг шинээр батлан гаргасан ба уг хуульд цагдаагийн алба хаагч биеийн хүч хэрэглэж болохыг заасан байна. Уг хуультай уялдан биеийн хүч гэх ойлголт нь анх удаа шинээр гарч ирж байгаа бөгөөд одоогоор нарийвчлан судалсан судалгаа манай улсад байхгүй байна. Нийгмийн өөрчлөлт шинэчлэлт, мэдээлэл технологийн хурдацтай хөгжлийг даган гэмт хэрэг, зөрчлийн шинж аюултай, зохион байгуулалттай болж байгаагаас гадна цагдаагийн алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэх, эрхчөлөөнд нь халдах тохиолдлууд цөөнгүй гарсаар байна. Эдгээр нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан цагдаагийн хүч хэрэглэх сургалт бэлтгэлийн талаар дэлхийд хөгжлөөрөө тэргүүлэгч орон болох Америкийн нэгдсэн улсын цагдаагийн хүч хэрэглэлтийг судалж өөрийн орны сургалтанд ашиглах зорилгоор уг сэдвийг сонгон судалсан болно. Америкийн нэгдсэн улсад олон улсын цагдаагийн удирдах холбоо байгуулагдан үйл ажиллагаагаа явуулдаг баут холбооноос цагдаагийн үйл ажиллагаатай холбоотой төрөл бүрийн чиглэлээр судалгаа явуулдаг баүүний дотор цагдаагийн хүч хэрэглэсэн үйлдлийн талаар жил бүр судалгаа явуулж дүнд шинжилгээ хийж цагдаагийн албадад санал дүгнэлт хүргүүлж ажилладаг байна. Уг холбоо нь 1995 оноос эхлэн үндэсний цагдаагийн хүч хэрэглэх өгөгдлийн сангийн төслийг хэрэгжүүлж эхэлсэн байна.

Энэ төслийн хүрээнд 1999- 2000 оны хоорондох цагдаагийн хүч хэрэглэсэн үйлдлийг судалсан судалгааны үр дүнгээс товч танилцуулъя.

Уг судалгааг танилцуулахын өмнө Америкийн нэгдсэн улсын цагдаагийн сургалтанд хүч хэрэглэх гэдэг ойлголтыг хэрхэн тодорхойлж ойлгодог талаар өөрийн судалгааны үр дүнгээс танилцуулах нь зүйтэй гэж үзлээ. Учир нь манай орны цагдаагийн сургалт, практикт хүч хэрэглэх чиглэлээр нэгдсэн ойлголт, судалгааны ажил одоогоор хийгдээгүй байгаа нь судалгааны явцад ажиглагдсан.

Америкийн нэгдсэн улсын цагдаагийн байгууллагаас “ Хүч гэдэг нь цагдаагийн ажилтаны хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэхгүй эсэргүүцсэн үйлдэлд шахалт үзүүлэхийг хэлнэ.

Хүч нь биеийн хүч, химийн хүч, цохилтын хүч, цахилгаан төхөөрөмжийн хүч, галт зэвсгийн хүчний нийлбэр юмаа.”¹ гэж тодорхойлсон байна.

“Биеийн хүч” гэдэг ойлголтонд гар, хөлөөрөө өшиглөх, цохих, биеэрээ хийж болох бусад аргуудыг, “Химийн хүч” гэдэгт нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч бодис болон химийн бодис ашиглахыг, “Цохилтын хүч” гэдэгт резинэн бороохой болон бусад төрлийн цохилтын хэрэгслийг, “Цахилгаан төхөөрөмжийн хүч” гэдэгт цахилгаан бороохой, ухаан

¹ IACP. Police use of force in America 2001. 1 – тал.

алдуулдаг бууг,taser,цахилгаан зэвсгүүд,“Галт зэвсгийн хүч”гэдэгт төрөл бүрийн галт зэвсгүүдийг хэрэглэхийг ойлгоно.²Гэж тайлбарлажээ.

Олон улсын цагдаагийн удирдах холбоо (IACP) нь цагдаагийн үйл ажиллагаатай холбоотой олон мэдээллийн санг ажиллуулдаг ба үүний дотроос Үндэсний цагдаагийн хүч хэрэглэх мэдээллийн сангийн судалгаанаас товч танилцуулъя.

Цагдаагийн хүч хэрэглэх мэдээллийн сан нь анх дүүргүүд болон орон нутгийн цагдаагийн байгууллагуудад хэрэглэгддэг байсан ба одоо үндэсний хэмжээнд мэдээллийн санг нэгтгэнажилуулж байна.

Уг мэдээллийн санд 1991–2000 оны хооронд149,390,551 хүн амыг төлөөлж, 45,913,161 дуудлагын үйлчилгээнд 177,215 хүч хэрэглэсэн явдал, мөн цагдаагийн ажилтаны талаар 8,082 хүч хэрэглэсэн гомдолын талаарх мэдээлэл байсан байна. Зарим тохиолдолд нэг жилийн мэдээллийг төвлөрүүлэн харицуулж хүч хэрэглэсэн түвшинг судалж харуулдаг бол олон жилээр гаргасан судалгаа нь хүч хэрэглэсэн үйл явдлыг групп болгон харуулдаг байна.Дээрх мэдээллийн сангийнзарим судалгааны үр дүнгээс:

1. **Цагдаа хэр ойрхон хүч хэрэглэдэг вэ?**гэсэн асуултанд 10,000 үйлчилгээ авахыг хүссэн дуудлагын 3,61 хувьд нь цагдаа хүч хэрэглэсэн гэсэн мэдээлэл харагдаж байна. Энэ нь цагдаа 0,036% хүч хэрэглэсэн гэсэн үзүүлэлт юмаа.Нөгөө талаас нь авч үзвэл 99,9639 % цагдаа хүч хэрэглээгүй байна.

1999 онд 10,000 үйлчилгээ авахыг хүссэн дуудлаганд цагдаа хэдий хэмжээний хүч хэрэглэсэн үзүүлэлт

Хүн амын тоо	Бусад	Биеийн хүч	Химийн хүч	Цахилгаан төхөөрөмж	Цохилтын хүч	Галт зэвсэг	Нийт
1	0,00	13,39	0,00	0,00	1,34	0,00	14,73
2	0,00	2,45	1,54	0,00	0,05	0,05	4,10
3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,28	0,28
7	0,00	0,00	8,02	0,00	0,00	0,00	8,02
8	0,00	0,72	0,46	0,00	0,49	0,08	1,75

Тэмдэглэл:

Энэ мэдээлэл нь цагдаагийн хүч хэрэглэх үйл явцыг тодорхойлж байна.

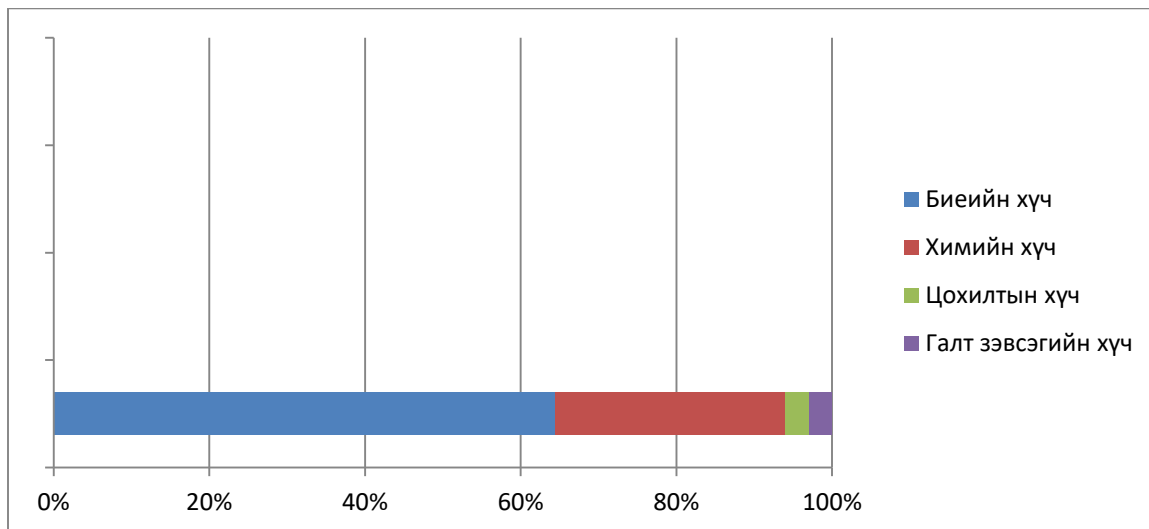
Энэ нь хүчний дэд түвшинг хэрэглэж буй цагдаа тус бүрийн үйл явдлынхувийг харуулж байна.

Хүн амыг ялгах тэмдэг

1	0- 15,000
2	15,001 – 35,000
3	35,001 – 55,000
4	55,001 – 85,000
5	85,000 – 170,000
6	170,001 – 500,000
7	500,001 – 1,000,000
8	1,000,001 – 99,999,999

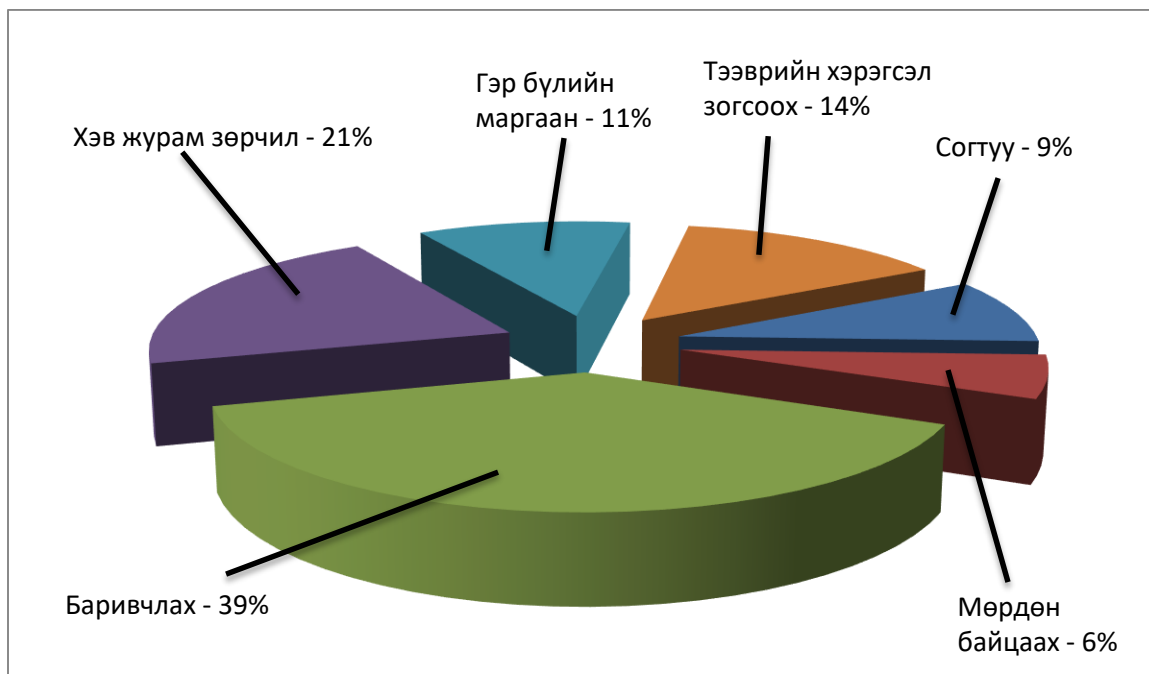
²IACP.Police use of force in America 2001.66-тал.

2. **Цагдаагаас хэр их хүч хэрэглэгдсэн бэ?** гэсэн асуултанд 1999–2000 он хүртэлх судалгаагаар цагдаагийн ажилтануудын хамгийн их хэрэглэж байсан хүч нь биеийн хүч байсан ба түүний дараа химийн хүч дараа нь цохилтын хүчийг хэрэглэж байсан байна. Химийн хүчийг хэрэглэх нь (нулимс асгаруулагч) галт зэвсэг, цохилтын хүч, цахилгаан төхөөрөмжийн нийт хүчний нөлөөллөөс илүү байсан.



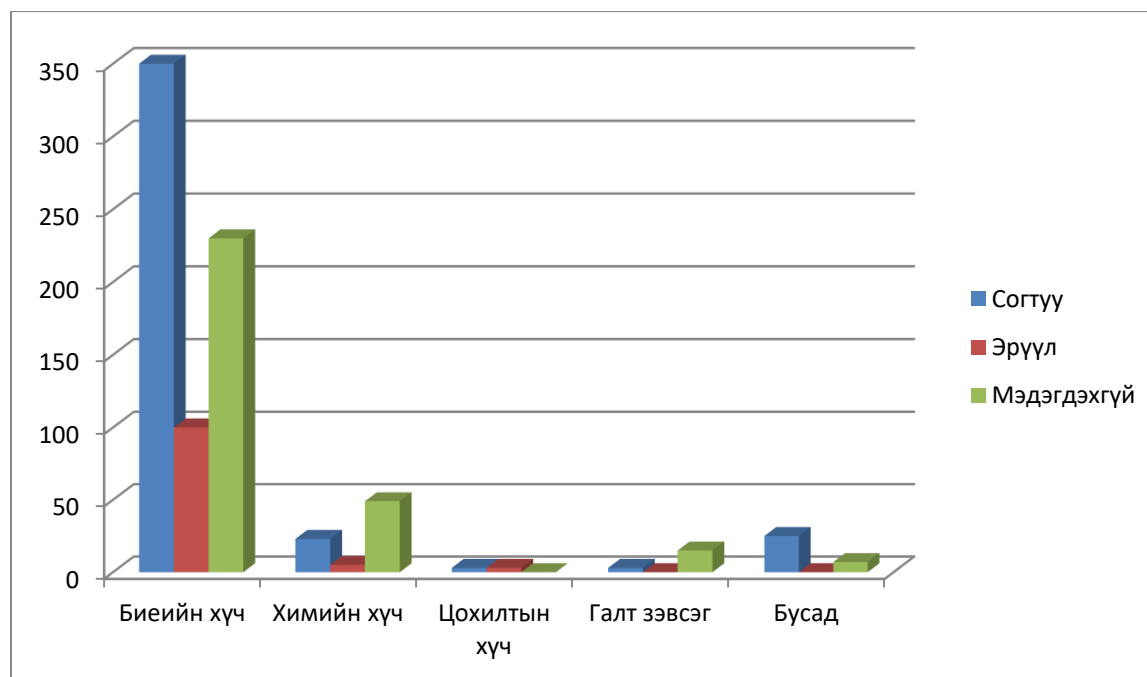
3. **Цагдаа ямар нөхцөл байдалд хүч хэрэглэдэг вэ?**

1999-2000 оны мэдээлэлд хамгийн их байнгын нөхцөлд хэрэглэгдсэн хүч нь баривчилгаа байсан ба түүний дараа эмх замбараагүй байдал, дараа нь зөрчилтэй тээврийн хэрэгсэлийг зогсоох, уг жилүүдийн үйл явдлын мэдээлэлд хамгийн их хэрэглэгдсэн хүч нь баривчилгаа 39 %, дараагийн том ангилал нь эмх замбараагүй байдал 21%, зөрчилтэй тээврийн хэрэгсэлийг зогсоосон 14% байсан байна.



4. **Жолооч архи болон мансууруулах бодис хэрэглэн замын хөдөлгөөний дүрэм зөрчсөн үед хүч хэрэглэх**

Тээврийн хэрэгсэлийг зогсоосон үед жолооч архи болон мансууруулах бодис хэрэглэснийг урьдчилан таамагласан үед урьдчилан арга хэмжээ авна.1995 – 2000 онд 838,000 архи уусан зөрчилд мөн хэмжээний хүч хэрэглэсэн гэсэн мэдээлэл байна.Бүх хүч хэрэглэсэн үйл явдлын 46% -ийг архи уусан эсвэл мансуурсан зөрчил эзлэж байжээ.



Дүгнэлт

Дээрх судалгаанаас харахад мэдээллийн сангаас маш олон төрлийн мэдээллүүдийг авч дүн шинжилгээ хийх боломжтой нь харагдаж байна.

Америкийн нэгдсэн улсын цагдаагийн алба хаагчдын хамгийн их хүч хэрэглэсэн хүч нь биеийн хүч байна.

Мөн уг судалгаанд зөрчил гаргагчдын дийлэнх хувийг согтуу буюу мансуурсан үедээ үйлдсэн байгаа нь манай орны хэв журмын нөхцөлтэй ижил төстэй байгаа нь харагдаж байна. Америкийн нэгдсэн улсын үндэсний цагдаагийн хүч хэрэглэсэн мэдээллийн сантай адил мэдээллийн санг Монгол улсад бий болгох нь практик үйл ажиллагаанд хяналт тавих, цагдаагийн мэргэжлийн сургалтыг төлөвлөх, арга зүйг боловсруулахад ач холбогдолтой гэж үзэж байна.

Ном зүй:

1. International Association of Chiefs of Police “POLICE USE OF FORCE IN AMERICA 2001”
2. Joel H. Garner Ph.D, Christopher D. Maxwell Ph.D “USE OF FORCE BY POLICE” 2000
3. G. William, H. Toch “UNDERSTANDING AND CONTROLLING POLICE ABUSE OF FORCE” 1995
4. A. Landan, K. Smith “POLICE USE OF FORCE: COLLECTION OF NATIONAL DATA” 1997